

Un lamento bolivià

Com Bolívia va sortir del incendi a l'Amazònia per caure a la foguera de la inquisició

M. Lozano, 2019

Cochabamba, la quarta ciutat més important de Bolívia, ha sigut testimoni dels canvis més importants en el país andí. Ahir va ser la Guerra de l'Aigua, avui en dia, és la crisi del canvi de govern. És a dir, el violent retorn al seu passat liberal.

Escric aquest article d'opinió perquè estic tip de l'embañador regust moral que deixa aquest canvi als articles i xerrades de tertulians dels medis de masses.¹ Crec que s'està deixant de banda les violacions dels drets humans d'una manera que evidència un rerefons racista i que fa de menys la condició humana.^{2,3}

Mites i llegendes

Per començar, vull acabar amb els mites al voltant de la política boliviana i de com s'ha arribat a aquesta situació. En primer lloc, **Bolívia no és Cuba**. Bolívia no és un país que hagi sofert una llarga dictadura comunista, de fet, no n'ha patit cap en gairebé quaranta anys. Abans del Evo Morales el país va passar per tota mena de retallades neoliberals, va ser governat per un milionari i va seguir a ulls clucs les bajanades de Jeffrey Sachs.⁴ En segon lloc, **Evo Morales no és Nicolás Maduro**. El govern de Morales ha tancat la bretxa entre rics i pobres millor que cap altra país Sud-americà i ha reduït a la meitat la pobresa extrema.⁵ Governos neoliberals com els de Argentina, Equador i Xile s'han enfonsat abans.⁶ Finalment, **els cocaleros no són narcos**. És veritat que sense la fulla de coca no n'hi hauria cocaïna i que a Bolívia se'n fa molta d'aquesta droga. No obstant això, la prohibició de la fulla de coca de Nacions Unides del 1961 es basa en un informe⁷ del 1950. A més d'estar desfasat, aquest informe va ser escrit després d'una curta visita i és esbiaixat, racista, ignorant del punt de vista dels indígenes i a sobre va entrar en conflicte amb posterior declaracions de Nacions Unides.^{8,9} Irònicament, el govern dels Estats Units, encara que predica l'evangeli del lliure mercat i diu que hi són en guerra contra les drogues, deixa que Coca-Cola importi munts de fulla de coca en exclusiva.^{10,11} No us deixeu entabanar, **la crisi boliviana no ve d'un indi col·locat que s'ha passat de llest**.

Les cagades del Evo Morales

1 Koerner and Vaz, "Western Media Whitewash Bolivia's Far-Right Coup."

2 Mcleod, "Media Silent as Bolivia's Coup Gov't Massacres Indigenous Protesters."

3 Davis et al., "Repressive Violence Is Sweeping Bolivia. The Añez Regime Must Be Held to Account."

4 Pineo, "From Running Joke to Role Model."

5 Tharoor, "The Crisis in Bolivia Fits No Easy Political Narrative."

6 Tharoor.

7 United Nations, *Report of the Commission of Enquiry on the Coca Leaf*.

8 Blickman, "Coca Leaf."

9 Jelsma, "Lifting the Ban on Coca Chewing."

10 May, "How Coca-Cola Obtains Its Coca."

11 Elmore, "Coca-Cola Has Always Had a Connection to the Cocaine Business."

Ara que l'aigua està més clara, veiem els punts claus de la crisi. L'ascens i caiguda d'Evo Morales s'ha d'entendre en un món on la Xina és també un poder global al marge dels Estats Units. De fet, **la trampa del deute extern a Bolívia no s'ha resolt a base de retallades** sinó gràcies als nous fluxos de capital global.¹² Irònicament, Bolívia ha ingressat al mercat global de la mà d'un govern socialista.¹³

Els discursos del Evo Morales que s'han fet més virals semblen venir d'una persona curta de gambals. Ja sabeu, pollastres que et tornen gai i altres rucades. Tot i així, un anàlisi més seriós apunta a que el destituït president de Bolívia va començar essent un líder capaç, però va convertir-se en una molèstia.¹⁴ Evo Morales va **ignorar la importància de la sobirania alimentària** i les diferències que existien entre els diferents líders locals a l'hora d'entendre què vol dir ser un aborigen.^{15,16} I encara n'hi ha més. L'Evo Morales va **capficar-se amb l'extractivisme**, va desatendre un incendi al cor de l'Amazònia i volia fins i tot fer una autovia al vell mig d'un parc natural i llar ancestral d'una tribu índia.^{17,18}

Tot i això, l'error polític més recurrent del Evo Morales durant els seus tretze anys de mandat ha sigut **subestimar el rol de la dona** com a força productiva i col·lectiu clau a les polítiques de sostenibilitat.¹⁹ Tal i com va exposar la Silvia Federici a les trobades amb les feministes bolivianes de *Mujeres Creando*: «No pots descolonitzar sense depatriarcalitzar.»²⁰ L'Evo **no va depatriarcalitzar gens** i al final l'imperi, irònicament representat per una dona, el va fer fora.²¹ Les dones uneixen els seus ventres al ventre de la Terra i donen lloc a nous temps.²² I d'altres, quan es conjura la política, semblen tan nous com el Dia de la Marmota.

Liti

Anys enrere, sempre que sentia parlar del liti pensava en la cançó de Nirvana. Avui penso en cotxes i mòbils. T'ho explico perquè aquest metall alcalí blanc és la vertadera raó darrera tota la crisi de Bolívia.

Hem parlat abans de la cocaïna: també és una pols blanca, fins i tot és un alcaloide, però a diferència del liti és una altra excusa dels guanyadors de la globalització per anar a tocar els pebrots on hi ha quelcom que els interessa. Bolívia té el 38% de les reserves globals de liti sense explotar. Sí, sense explotar. Potser Morales estava massa ocupat mirant que no li caigués pollastre al plat. O potser la barreja de socialisme ineficient i les noves dinàmiques al voltant d'aquest jaciments va resultar un repte polític massa complex per ell.²³

12 Tilzey, "Authoritarian Populism and Neo-Extractivism in Bolivia and Ecuador."

13 McNelly, "Neostructuralism and Its Class Character in the Political Economy of Bolivia Under Evo Morales."

14 Gallant, "Discursive Re-Foundation of an Intercultural Abye Yala."

15 Doyle, "'We Are All Originarios.'"

16 Tilzey, "Authoritarian Populism and Neo-Extractivism in Bolivia and Ecuador."

17 Phillips and Cabitza, "Bolivian Road Protest Threatens to Flatten Evo Morales's Popularity."

18 Tilzey, "Authoritarian Populism and Neo-Extractivism in Bolivia and Ecuador."

19 Edelman and Claeys, "The United Nations Declaration on the Rights of Peasants and Other People Working in Rural Areas," 64.

20 Salleh, "Fukushima: A Call for Womens' Leadership," 332.

21 Salleh, "Fukushima: A Call for Womens' Leadership," 332.

22 Obeid, "First Continental Summit of Indigenous Women."

23 Sanchez-Lopez, "Sustainable Governance of Strategic Minerals."

Sigui com sigui, el dia de la marmota boliviana va arribar. Des que al segle XVI els conquistadors castellans van arribar a les mines de plata del Potosí, la **dependència fiscal i la pobre governança dels recursos naturals** sembla una malaltia sense cura.²⁴ Ara que els lobbies de Washington controlen Bolívia de nou, diria que no trigarà en arribar un **espoli** de liti com el món no ha vist fins ara. Vull dir mines de milions de dòlars a la venda per quatre cèntims. No és el primer cop que passa.²⁵

I ara què?

El pas del Evo Morales pel govern de Bolívia ens deixa valuoses lliçons d'allò que s'ha de fer i no fer. En primer cas, un *alfa* no hauria de estar gaire temps al poder atès que pot empastifar el país sencer amb les seves idees masclistes.^{26,27,28} Per altra banda, el Morales més positiu ens ha ajudat a veure que **els moviments socials de base a Bolívia poden donar solucions que la política professional no pot.**²⁹ I gràcies a ciutats com Cochabamba hem vist que la gent comú, quan és solidària, pot torçar la voluntat del Banc Mundial, el Fons Monetari Internacional i fins i tot el seu propi estat.³⁰

Una bona dosi de justícia ben podria apaivagar una inestabilitat com la que s'ha produït al país andí.³¹ En comptes d'això, els discursos polítics desarticulats tant d'esquerra com de dreta fan que tot hi vagi a pitjor. Malauradament, el buit de Morales s'està omplint de desconfiança davant les noves eleccions i la polarització entre els amics i enemics de Washington.³² El mes després de la polèmica reelecció del Evo Morales al 20 de novembre, **van morir 31 persones en aldarulls polítics i 31 organitzacions van denunciar la nova líder boliviana, Jeanine Áñez per la seva repressió brutal.**^{33,34} Només a Cochabamba, els enfrontaments violents entre les forces de seguretat i els productors de coca van deixar nou morts en un dia.³⁵ L'última cosa que necessita Bolívia després de Morales és un altre mascle alfa encara que porti calces. Áñez és una fanàtica religiosa que complirà l'agenda de Washington peti qui peti. Ja ha començat per imposar un concepte colonial de ciutadania copiat del General Marshall com va fer el president Losada als anys 90.³⁶ Ben aviat, Áñez enviarà a norris la qualitat que ha fet del govern del Evo Morales un de molt més humanitari que cap dels seus predecessors: la **redistribució de la riquesa.**³⁷ Segurament el partit de Jeanine Áñez reforçarà els drets civils associats a la propietat privada així com a la democràcia formal i representativa (votar abans d'obeir). Malauradament, això es farà, com sempre, a costa dels **drets socials** associats a l'accés a la salut, l'educació i el benestar.³⁸ Áñez és al mateix temps titella i tramoista a l'escenari perfecte per un incomparable saqueig del liti del

24 Romero Valenzuela, "Resource Governance in Bolivia under Evo Morales (2006–2016)."

25 Mattei and Nader, *Plunder*, 134.

26 Morales Ayma, "Informe de La Gestión 2013 Del Presidente Evo Morales Ayma al Pueblo Boliviano," 14.

27 Renda, "Extractivist Imaginaries," 161–71.

28 Bastian Duarte, "From the Margins of Latin American Feminism."

29 Lang, König, and Regelman, *Alternatives in a World of Crisis*, 38.

30 Cecena, "On the Forms of Resistance in Latin America," 237.

31 Akbulut et al., "Who Promotes Sustainability?"

32 Blair, "Bolivia Crisis."

33 Angee and Berlinger, "Bolivia's Death Toll Rises as Protests Continue."

34 Pressenza, "31 US Organizations Denounce the Brutal Repression in Bolivia."

35 Ramos, "U.N. Warns Bolivia Crisis Could 'spin out of Control' as Death Toll Mounts."

36 Kohl, "Restructuring Citizenship in Bolivia."

37 Tharoor, "The Crisis in Bolivia Fits No Easy Political Narrative."

38 Kohl, "Restructuring Citizenship in Bolivia."

seu propi país. Si res no canvia, el futur de les nacions índies bolivianes és el de ser infantilitzades mentre els veritables infants creixen en un futur menys desitjable.

La meva (petita) solució

Tot el que està caient a Bolívia no es soluciona en quatre pàgines, ni en quaranta tampoc. Per això em centraré en quelcom materialment realitzable que crec que tindria el major impacte social. Jo invertiria les encenalls i les pols del liti que es deixin a la mina en millorar els ratis i infraestructures educatives. Aleshores, em centraria en **educar en la sostenibilitat**, no només ambiental, si no també política i organitzacional per tal d'evitar els errors del Evo Morales sense perdre el record dels seus progressos.

És molt important entendre que **del complex laberint de la sostenibilitat no és pot sortir refiant-se d'una educació mediocre**. Aquesta requereix prendre decisions sense esquemes previs i està a mig camí entre el que és instrumental i el que és emancipador.³⁹ La sostenibilitat no es pot imposar com una dictadura, requereix que la política com a mode d'ésser no sigui patrimoni d'uns pocs. En aquest sentit, Martha Nussbaum i Marianna Papastephanou van afirmar que l'agència i els drets humans poden ser recuperats mitjançant una educació cosmopolita crítica.^{40,41} Però tot el contrari també és cert. Mireu, si més no, el precedent de la revolució egípcia del 2011, on fins i tot els nens van trobar el seu lloc a la política com a màrtirs.⁴² Si no es posen els medis per **preservar i promoure la capacitat d'actuar independentment i l'esperit crític**, que ens queda si no el fanatisme?

39 Poeck, Östman, and Öhman, *Sustainable Development Teaching*, 222–23.

40 Nussbaum, "Patriotism and Cosmopolitanism."

41 Papastephanou, "Cosmopolitanism Discarded."

42 Diana, "Legitimizing Child Martyrdom?"

Bibliography

- Akbulut, Bengi, Federico Demaria, Julien-François Gerber, and Joan Martínez-Alier. "Who Promotes Sustainability? Five Theses on the Relationships between the Degrowth and the Environmental Justice Movements." *Ecological Economics* 165 (November 1, 2019): 106418. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2019.106418>.
- Angee, Gremaud, and Joshua Berlinger. "Bolivia's Death Toll Rises as Protests Continue." CNN, November 20, 2019. <https://www.cnn.com/2019/11/20/americas/bolivia-unrest-intl-hnk/index.html>.
- Bastian Duarte, Ángela Ixkic. "From the Margins of Latin American Feminism: Indigenous and Lesbian Feminisms." *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 38, no. 1 (2012): 153–178.
- Blair, Laurence. "Bolivia Crisis: How Did We Get Here and What Happens Next?" *The Guardian*, November 15, 2019, sec. World news. <https://www.theguardian.com/world/2019/nov/15/bolivia-crisis-what-happens-next-evo-morales>.
- Blickman, Tom. "Coca Leaf: Myths and Reality." Transnational Institute, August 5, 2014. <https://www.tni.org/en/primer/coca-leaf-myths-and-reality>.
- Cecena, Ana Esther. "On the Forms of Resistance in Latin America: Its 'Native' Moment." *Socialist Register* 44 (2008). <https://socialistregister.com/index.php/srv/article/view/5884>.
- Davis, Angela, Noam Chomsky, Molly Crabapple, John Pilger, and others. "Repressive Violence Is Sweeping Bolivia. The Añez Regime Must Be Held to Account." *The Guardian*, November 24, 2019, sec. Opinion. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/nov/24/bolivia-anez-regime-violence>.
- Diana, Chiara. "Legitimizing Child Martyrdom? The Emergence of a New Political Subjectivity in Revolutionary Egypt." *Mediterranean Politics* 0, no. 0 (October 29, 2019): 1–23. <https://doi.org/10.1080/13629395.2019.1673423>.
- Doyle, Matthew. "'We Are All Originarios': Political Conflict and Identity in Contemporary Bolivia." PhD Thesis, University of Sussex, 2019.
- Edelman, Marc, and Priscilla Claeys. "The United Nations Declaration on the Rights of Peasants and Other People Working in Rural Areas," 2019. https://academicworks.cuny.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1638&context=hc_pubs.
- Elmore, Bartow Jerome. "Coca-Cola Has Always Had a Connection to the Cocaine Business." HuffPost, September 1, 2016. https://www.huffpost.com/entry/coca-cola-has-always-had-a-connection-to-the-cocaine_b_57c8757ae4b07addc4119330.
- Gallant, Katharina Friederike. "Discursive Re-Foundation of an Intercultural Abya Yala: Morales' Discourse in the Midst of Crisis and the Tradition of Protest." In *Discourses from Latin America and the Caribbean: Current Concepts and Challenges*, edited by Eleonora Esposito, Carolina Pérez-Arredondo, and José Manuel Ferreiro, 33–68. Cham: Springer International Publishing, 2019. https://doi.org/10.1007/978-3-319-93623-9_2.
- Jelsma, Martin. "Lifting the Ban on Coca Chewing: Bolivia's Proposal to Amend the 1961 Single Convention." *Transnational Institute: Series on Legislative Reform of Drug Policies* 11 (2011): 4.
- Koerner, Lucas, and Ricardo Vaz. "Western Media Whitewash Bolivia's Far-Right Coup." *FAIR* (blog), November 15, 2019. <https://fair.org/home/western-media-whitewash-bolivias-far-right-coup/>.
- Kohl, Benjamin. "Restructuring Citizenship in Bolivia: El Plan de Todos." *International Journal of Urban and Regional Research* 27, no. 2 (2003): 337–51. <https://doi.org/10.1111/1468-2427.00451>.

- Lang, Miriam, Claus-Dieter König, and Ada-Charlotte Regelman. *Alternatives in a World of Crisis*. Rosa-Luxemburg-Stiftung, 2018.
https://www.rosalux.eu/fileadmin/user_upload/Alternatives_in_a_World_of_Crisis.pdf.
- Mattei, Ugo, and Laura Nader. *Plunder: When the Rule of Law Is Illegal*. John Wiley & Sons, 2008.
- May, Clifford D. "How Coca-Cola Obtains Its Coca." *The New York Times*, July 1, 1988, sec. Business.
<https://www.nytimes.com/1988/07/01/business/how-coca-cola-obtains-its-coca.html>.
- McLeod, Alan. "Media Silent as Bolivia's Coup Gov't Massacres Indigenous Protesters." *MintPress News* (blog), November 18, 2019. <https://www.mintpressnews.com/media-silent-bolivia-massacre-indigenous-protesters/262858/>.
- McNelly, Angus. "Neoliberalism and Its Class Character in the Political Economy of Bolivia Under Evo Morales." *New Political Economy* 0, no. 0 (April 4, 2019): 1–20.
<https://doi.org/10.1080/13563467.2019.1598962>.
- Morales Ayma, Evo. "Informe de La Gestión 2013 Del Presidente Evo Morales Ayma al Pueblo Boliviano." La Paz, January 22, 2014. http://www.bolivia.de/fileadmin/Dokumente/Presse-Medien_Dt%2BSp/Interessante%20Dokumente/Informe_gestion_2013_-Evo_Morales_-22-01-2014.pdf.
- Nussbaum, Martha. "Patriotism and Cosmopolitanism." *The Cosmopolitan Reader*, 1994, 155–162.
- Obeid, Marilyn, trans. "First Continental Summit of Indigenous Women." *Lucha Indígena: Llapa Runaq Hatariynin*, no. 34 (2009).
- Papastephanou, Marianna. "Cosmopolitanism Discarded: Martha Nussbaum's Patriotic Education and the Inward–Outward Distinction." *Ethics and Education* 8, no. 2 (July 1, 2013): 166–78.
<https://doi.org/10.1080/17449642.2013.846057>.
- Phillips, Tom, and Mattia Cabitza. "Bolivian Road Protest Threatens to Flatten Evo Morales's Popularity." *The Guardian*, October 10, 2011, sec. World news.
<https://www.theguardian.com/world/2011/oct/10/bolivian-road-protest-evo-morales>.
- Pineo, Ronn. "From Running Joke to Role Model : Progress in Evo Morales' Bolivia." CETRI - Centre Tricontinental, November 28, 2019. <https://www.cetri.be/From-Running-Joke-to-Role-Model>.
- Poeck, Katrien Van, Leif Östman, and Johan Öhman. *Sustainable Development Teaching: Ethical and Political Challenges*. Routledge, 2019.
- Pressenza. "31 US Organizations Denounce the Brutal Repression in Bolivia." *Pressenza*, November 21, 2019. <https://www.pressenza.com/2019/11/31-us-organizations-denounce-the-brutal-repression-in-bolivia/>.
- Ramos, Daniel. "U.N. Warns Bolivia Crisis Could 'spin out of Control' as Death Toll Mounts." *Reuters*, November 17, 2019. <https://www.reuters.com/article/us-bolivia-election-idUSKBN1XQ0HY>.
- Renda, Mary. "Extractivist Imaginaries: Heteropatriarchal Environments and Queered Interdependence," 2019.
- Romero Valenzuela, Janine. "Resource Governance in Bolivia under Evo Morales (2006–2016)." In *Natural Resource Governance, Grievances and Conflict: The Case of the Bolivian Lithium Program*, edited by Janine Romero Valenzuela, 95–159. Studien Des Leibniz-Instituts Hessische Stiftung Friedens- Und Konfliktforschung. Wiesbaden: Springer Fachmedien, 2020.
https://doi.org/10.1007/978-3-658-27236-4_3.
- Tharoor, Ishaan. "The Crisis in Bolivia Fits No Easy Political Narrative." *Washington Post*, November 14, 2019. <https://www.washingtonpost.com/world/2019/11/14/crisis-bolivia-fits-no-easy-political-narrative/>.
- Tilzey, Mark. "Authoritarian Populism and Neo-Extractivism in Bolivia and Ecuador: The Unresolved Agrarian Question and the Prospects for Food Sovereignty as Counter-Hegemony." *The Journal of Peasant Studies* 46, no. 3 (April 16, 2019): 626–52.
<https://doi.org/10.1080/03066150.2019.1584191>.

United Nations. *Report of the Commission of Enquiry on the Coca Leaf*. United Nations New York, 1950. https://www.tni.org/files/publication-downloads/coca-inquiry-1950e_0.pdf.